

speaker's personal skills, indirect recipient's personal skills, and praise that characterizes the recipient's intellectual capacity.

Key words: *evaluation, compliment, praise, dialogical discourse, communicant, sender, recipient.*

Анастасія Прокоїченко
(Київ)

УДК 811.11

СПІЛЬНІ ТА ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ КАТЕГОРІЙ ЕМОТИВНОСТІ, ЕКСПРЕСИВНОСТІ ТА ОЦІННОСТІ

У статті розглянуто спільні та диференційні ознаки категорій емотивності, експресивності та оцінності. Виявлено, що ці три категорії є рушійною силою будь-якої мови, оскільки вони сприяють створенню у мові нових засобів, які, у свою чергу, допомагають краще передавати думки та почуття. Проаналізовано співвідношення понять «емотивність», «експресивність» та «оцінність» як ключових категорій емотіології тексту та встановлено, що ці поняття не є синонімічними, хоча наявність спільних ознак свідчить про їхній тісний взаємозв'язок. Виявлено, що складність та багатоаспектність такого психофізіологічного феномену як «емоція» зумовлює існування у лінгвістиці різноманітних підходів до трактування понять емотивності, експресивності та оцінності. Також виділено три типи оцінного значення та проаналізовані основні відмінності між ними. Крім того, в статті стверджується, що категорії емотивності, експресивності та оцінності не є синонімічними, хоча наявність спільних ознак і засвідчує їхній тісний взаємозв'язок.

Ключові слова: *емотивність, експресивність, оцінність, категорія*

Постановка проблеми. У рамках атропоцентричної парадигми сучасного мовознавства думка американського вченого Е. Сепіра про те, що емоції не повинні бути об'єктом лінгвістичного дослідження, є застарілою та неактуальною. За останні роки емоційний аспект лінгвістики став об'єктом численних наукових досліджень. У цих напрямках сьогодні активно працюють такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Є.Ю.Чайковська, Я.В. Гнезділова, І.І. Шаховська, С.В. Гладь, В.Н. Цоллер, В.І. Шаховський, Б.Волек, Дж. Ейчісон та ін. Та, незважаючи на велику кількість праць, що з'явилися протягом останнього часу як в Україні, так і за кордоном, багато проблем, пов'язаних із відтворенням емоцій у мові, так і залишаються не розв'язаними. До таких проблем відноситься і питання диференціації таких важливих лінгвістичних категорій, як емотивність, оцінність та експресивність, адже складність та багатоаспектність такого психофізіологічного феномену як «емоція» зумовлює існування у лінгвістиці різноманітних підходів до трактування цих понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У перших працях, присвячених емоційно-оцінним та експресивним аспектам мовних одиниць, терміни емотивність, експресивність та оцінність використовувалися як синоніми. (Ш. Баллі, В.В. Віноградов, Д.Н. Шмельов). Та починаючи з 70-х років ХХст. у лінгвістиці з'являється диференційний підхід до вивчення категорій емотивності, експресивності та оцінності. Тоді почали з'являтися фундаментальні дослідження, присвячені категорії емотивності (В.І. Шаховський, Л.Г. Бабенко, А.А. Залізник), категорії оцінності (Є.М. Вольф, Н.Д. Артюнова), категорії експресивності (В.М. Телія, Н.А. Лук'янова). Завдяки цим працям було визначено сутність та зміст цих категорій, більш чітко сформований термінологічний апарат, виявлені особливості їх реалізації на різних рівнях мови. Однак, не дивлячись на значні успіхи, досягнуті у цьому напрямку, залишається багато невирішених питань, зокрема про особливості взаємодії цих категорій, виявлення їх спільних та диференційних ознак. Саме тому метою нашої статті є виявлення спільних та диференційних ознак між поняттями оцінність, емотивність та експресивність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз категорій емотивності, експресивності та оцінності дав змогу виділити такі спільні ознаки: (1) Всі три категорії за своєю сутністю є антрополінгвістичними, оскільки вони несуть у собі суб'єктивне ставлення мовця до

реальної дійсності. (2) Всі три категорії є семантичними категоріями, оскільки мовні одиниці, які містять у собі оцінний, емотивний чи експресивний компонент, несуть у собі значно більший об'єм інформації, ніж нейтральні одиниці. (3) Оцінний, емотивний та експресивний компоненти мають спільну локалізацію в семантичній структурі слова. Як правило, вони локалізуються в конотативному макрокомпоненті. [8, с.46]. (4) Спільною ознакою експресивності, емотивності і оцінності варто також зазначити і факт їх вмотивованості (фонетичної, морфологічної, семантичної або структурної). [10, с.13]. (5) До спільних ознак слід також віднести те, що всі ці три категорії є рушійною силою будь-якої мови, оскільки вони сприяють створенню у мові нових засобів, які в свою чергу допомагають нам краще передавати свої думки та почуття.

Отже, виявлені спільні ознаки категорій емотивності, оцінності та експресивності свідчать про те, що ці категорії є співвідносними, що проявляється як в плані їх змісту, так і в плані вираження. Однак цей факт не може слугувати надійним підґрунтям для того, щоб вважати ці поняття синонімічними. Цьому суперечать їхні диференційні ознаки, а саме:

1) Диференціація категорій оцінності, емотивності та експресивності пов'язана із їхньою різною сутністю.

Оцінність пов'язана з логічними категоріями цінності та оцінки. Під цінністю при цьому розуміються як явища зовнішнього світу (предмети, вчинки, події), так і продукти мисленнєвої діяльності (ідеї, концепції), тобто те, що оцінюється, предмет оцінки. Оцінка ж – це мисленнєвий акт, який виражає оцінне судження суб'єкта про цей предмет. [8, с.49] Оцінка знаходиться під впливом двох факторів: об'єктивної норми, що існує у суспільстві, та суб'єктивної норми, уявлення мовця про ознаки предмету. Зіставляючи своє та чуже уявлення про референт, суб'єкт робить висновок про відхилення якостей предмета від рівня норми і здійснює оцінку предикацію. У різних випадках переважає або об'єктивна, або суб'єктивна норма. Суб'єктивність оцінних слів детермінується залежністю номінацій від суб'єктивної норми оцінки. [1, с.49].

Являючи собою раціональний (інтелектуально-логічний) акт, оцінка фіксується у семантичній структурі слова у вигляді спеціалізованих семантичних компонентів. Іноді оцінний компонент може супроводжуватися емоційним компонентом, тобто передавати почуття та переживання мовця, що пов'язані із предметом оцінювання. У цьому випадку раціональна оцінка супроводжується емоційною. Таке поєднання дає змогу вченим виділяти такі типи оцінного значення: раціональне, емоційне, емоційно-раціональне [5, с.45].

Під раціонально-оцінним значенням Г.І. Приходько розуміє таке значення, яке базується на раціональних, логічних судженнях про ознаки, що об'єктивно притаманні референту. На думку дослідниці, когнітивний зміст раціональної оцінки – це думка мовця про позитивну чи негативну цінність об'єкта оцінки в цілому або якої-небудь його властивості, заснованої на знаннях неписаних, узуальних норм ціннісної картини світу, що базується на повсякденно-побутовому образі світу, який склався в даному мовному колективі та на його життєвій філософії. [5, с.45].

Щодо емоційно-оцінного значення, то воно входить до спектру "схвалення / несхвалення", має своїм змістом певне почуття-ставлення, що надає найменуванню ілюкутивної сили. Отже, цей тип оцінного значення базується на емоціях та почуттях, що пов'язані з властивостями, які не притаманні референтові, а лише приписуються йому творчим мисленням суб'єкта.

Емоційно-раціональне оцінне значення, ну думку Г.І. Приходько орієнтоване на позначуване (денотат) і представляє психічний аспект раціональної оцінки, описує почуття, засновані на раціонально-оцінних судженнях та переживаннях в органічній їх єдності. [5, с.45].

Слід зазначити, що хоча оцінний компонент інколи супроводжується емоційним, це має місце не завжди.

Емотивність пов'язана з психічною стороною людської діяльності. Так, наприклад, В.Н. Телія вважає, що категорія емотивності пов'язана з емоційною сферою психіки і співвідноситься із певними типами емоцій [4, с.129].

Проте деякі вчені (В.И. Шаховський, А.В. Кунін та ін.) визначають емотивність як мовну категорію, протиставляючи її емоційності, яка є категорією психологічною. А.В. Кунін зазначає, що емотивність – це вербалізація емоцій у мові, вираження мовними засобами почуттів, настроїв,

переживань людини [5, с.45]. Такої ж думки дотримується і В.І. Шаховський, який вважає, що на мовному рівні емоції трансформуються в емотивність, тому емоційність – це психологічна категорія, а емотивність – мовна. Емоційність відображає психічний стан людини, в той час як емотивність – це вербалізація емоцій мовця [9, с.13].

Експресивність пов'язана із людською властивістю посилювати виразність та впливову силу свого висловлювання. Л.А. Кисельова [2, с.9] та В.К. Харченко [7, с.38 – 40] зазначають, що в основі експресивності лежить невідповідність певних мовних засобів мовним стандартам, саме тому ця категорія обумовлена такими факторами, як образність, інтенсивність (ознаки, дії) та ін.

Н.А. Лук'янова зазначає, що експресивність носить об'єктивно-суб'єктивний характер. Вона об'єктивна, оскільки в реальній дійсності явища, дії, ознаки, стани можуть відрізнятися своїми якісно-кількісними характеристиками, виділятися на фоні інших [4, с.4]. Експресивність суб'єктивна, оскільки ці характеристики визначаються суб'єктом, тобто вони опосередковані його когнітивним та емоційним сприйняттям і співвіднесені із певною нормативною шкалою.

1) Функціональні відмінності категорій оцінності, емотивності та експресивності полягають у тому, що оцінність виконує аксіологічну функцію, тобто відображає думку суб'єкта щодо цінності того чи іншого предмета, явища, дії та ін. Емотивність слугує для вираження почуттів людини, тобто виконує афективну функцію. Експресивність спрямована на посилення ознаки і сприяє кращому донесенню інформації до адресата, тобто виконує прагматичну функцію. На думку В.І Шаховського та М.Я Блоха емотивність завжди пов'язана з вербалізацією власних емоцій та почуттів, в той час як експресивність пов'язана із наміром переконати у чомусь адресата.

2) Ще однією відмінністю між категоріями, що аналізуються у даній статті є, на думку вченого В.Н. Цоллера, саме наявність або відсутність адресата. Емотивність та оцінність не завжди передбачають наявність адресата, в той час як експресивність зосереджена на адресатові, оскільки її основною функцією є функція впливу на отримувача інформації, тобто досягнення перлокутивного ефекту [8, с.50].

3) До диференційних ознак можна також віднести те, що експресивність вимірюється інтенсивністю, а емотивність – оцінністю. Але, як вже і було зазначено раніше, емотивність звісно базується на оцінності, але не зводиться до неї, а наявність оцінності в значенні слова ще не сигналізує про його емотивність.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, проведений аналіз категорій емотивності, експресивності та оцінності дає нам змогу зробити висновок, що ці поняття не є синонімічними, хоча наявність спільних ознак свідчить про їх тісний взаємозв'язок. Особливо це стосується категорії емоційності та оцінності, межі яких є справді дифузними, результатом чого є поява такого поняття як «емоційно-оцінне значення». Здійснений аналіз категорій емоційності, експресивності та оцінності відкриває перспективи подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з виявленням диференційних ознак категорій емотивності, експресивності та оцінності у когнітивному, лінгвокультурологічному, гендерному аспектах із дослідженням їх у різних стилях мовлення – художньому, публіцистичному та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іщенко Н.Г. Оцінний компонент лексичного значення слова / Н.Г. Іщенко // Філологічні трактати – 2010. – №3. – С.47 – 50.
2. Киселова Л. А. Вопросы теории речевого воздействия / Л. А. Киселова. – Л. : ЛГУ, 1978. – 160 с.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1996. – 381 с.
4. Лукьянова Н.А. Экспрессивная лексика разговорного употребления / Н.А. Лукьянова – Новосибирск : Наука. Сиб. отд-ние, 1986. – 230с.
5. Приходько Г.І. Оцінний компонент у семантичній структурі слова / Г.І. Приходько // Вісник Житомирського державного університету. – 1999. – №45. – С. 44 – 47.
6. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
7. Харченко В.К. Экспрессивность, эмоциональность, оценочность и образность как категории лингвостилистики / В.К. Харченко // Стили языка и стили речи как явление функционально-речевой дифференциации: краткое содерж. докл. и сообщ. на всесоюз. координац. совещ., Орджоникидзе, 19-21 окт. 1983 г. – Орджоникидзе, 1983. – С. 38 – 40.

8. Цоллер В. Н. Соотношение категорий экспрессивности, эмотивности и оценочности в структуре лексического значения / В. Н. Цоллер // Научные ведомости БГУ. – 1998. – №2. – С. 43–54.
9. Шаховський В. І. Категоризація емоцій в лексико-семантичній системі мови / В. І. Шаховський. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1987. – 192 с.
10. Шаховський В. І. Проблема розмежування експресивності та емотивності як семантичних категорій лінгвістики / В. І. Шаховський // Проблеми семасиології та лінгвістики. – 1975. – №2. – С. 3–25.

Прокойченко А. Общие и дифференциальные признаки категорий эмотивности, экспрессивности и оценочности.

В статье рассмотрены общие и дифференциальные признаки категорий эмотивности, экспрессивности и оценочности. Установлено, что эти три категории являются движущей силой любого языка, поскольку они способствуют созданию в нем новых средств, которые в свою очередь помогают нам лучше передавать свои мысли и чувства. Проанализировано соотношение понятий эмотивность, экспрессивность и оценочность как ключевых категорий эмотологии текста и доказано, что эти понятия не являются синонимами, хотя наличие общих признаков свидетельствует об их тесной взаимосвязи. Установлено, что сложность и многоаспектность такого психофизиологического феномена как «эмоция» обуславливает существование в лингвистике различных подходов к трактовке понятий эмотивности, экспрессивности и оценочности. Также выделено три типа оценочного значения и проанализированы основные различия между ними. Доказано, что категории эмотивности, экспрессивности и оценочности не являются синонимичными, хотя наличие общих признаков и свидетельствует об их тесной взаимосвязи.

Ключевые слова: эмотивность, экспрессивность, оценочность, категория.

Prokoychenko A. Common and Distinctive Features of the Categories of Emotiveness, Expressiveness and Evaluation.

The article presents the common and distinctive features of such linguistic categories as emotiveness, expressiveness and evaluation, which are the driving force of any language. The correlation between the categories of emotiveness, expressiveness and evaluation, which are the key concepts of text emotivity, is analyzed and it is proved that that these three categories are not synonymous, although the common features indicate that they are closely interconnected. It is also specified that the ambiguousness of such psycho-physiological phenomenon as 'emotion' stipulates the existence in linguistics of different approaches to the interpretation of such concepts as emotiveness, expressiveness and evaluation. The three types of evaluative meaning are also characterized and the article provides the analysis of the main differences between them. It is also proved that the categories of emotiveness, expressiveness and evaluation are not synonymous, although the presence of the common features signifies that they are closely interconnected.

Key words: emotiveness, expressiveness, evaluation, category.

Myroslava-Maria Rybalko
(Kyiv)

УДК 811.11'221.2

**THE CONCEPT OF FLIGHTS SAFETY THROUGH
AMERICAN NEWSPAPER DISCOURSE ANALYSIS**

The article presents an attempt at newspaper discourse analysis, with the focus on the concept of safety. Purely linguistic elements in the wider context of social (aviation-related) interactions were studied on the basis of the narrative semiotics theory, developed by Algirdas J. Greimas. The paper dwells on the concept under study and peculiarities of its representations in the form of semantic fields (isotopies) on the upper, explicit discursive level. Typical narrative programs have been traced, and basic values of the sphere and their correlations have been highlighted on the abstract level. The following isotopies have been elicited in the selected newspaper articles: aviation professionals, travelers, officials, experts from non-aviation sphere, terrorists, relevant things and objects, security measures. Within the last few years the focus has shifted from the opposition travelers vs. terrorists to humans vs. things, topped by airport / aircraft security inconveniences and inconsistencies issues. On the most abstract level the scale of general